

Egyháztörténelmi adatok.

XXI.

Az unitáriusok egyháztörténelméhez a XVII-ik században.

KÖZLI SZILÁGYI SÁNDOR.

Az alább közlendő okmány az unitáriusok egyháztörténelméhez, azoknak más hitfelekezetekhez, jelesen a protestánsokhoz való viszonyához, a zsidók (judaisansok) üldözéséhez eddig nem ismert adatokat szolgáltat.

Tulajdonképpen az egyháztörténelmi adatok ezen okmányban csak mellékesen jönnek elé; mert ez lényegében politikai, illetőleg közigazgatási okmány.

Mint tudva van I. Rákóczy György 1644 és 1645-ben háborut folytatott III. Ferdinánd ellen, mint a svédeknek és francziáknak szövetségese. Teljesen felkészülve indult el 1644 elején s a fegyvert 1645 augusztusában tette le. De 1644 nyarán egy időben némi fegyverszünet forma állott be. Mialatt öreg Rákóczy György künn járt, fia II. Rákóczy György maradt Erdélyben a közigazgatás élén, gondoskodott hadak kiküldéséről, láttatta el a mustrákat (seregszemléket) stb.

Ezen okmány II. Rákóczy Györgynek, a már akkor ifju fejedelemnek, mint helytartónak utasítása egy a székelyföldre küldött commissio számára, melynek feladata volt megvizsgálni, hogy kik szöktek vissza a magyarországi hadakból, kik nem mentek el, s kik vonták el magukat a fegyver alól?

Mikor indult el, hogyan járt el a commissio, miután annak jelentése vagy elveszett, vagy lappang, nem tudjuk, de maga az utasítás egymagában is sokkal érdekesebb, hogysem annak közzétételét hoszasabban kellene indokolni.

Álljon hát itt az egész okmány:

Isten bevivén, az egész vitézlő rendet látogassa meg minden székben külön külön. Minden faluból az birót heted magával személye eleiben hivatván, kiktől ezeknek menjen végire hit szerént.

1. Kicsodák maradtak volt el az hadból itt benn.

2. Kik szöktek vissza az hadból s honnét? vagy penig hadnagyok s kapitányok hírével kik jöttek vissza.

3. Mind az kik itt benn maradtak, vagy visszajöttek, fizet-e az tiszteknek valamit, kinek, s mennyit egy egy személy.

4. Ezen alkalmatossággal annak is végire menjen, adták-e magokat valakinek az szolgáló rendek közzül akárkinek is jobbágságul, s mi formán, s kinek adták s honnan.

5. Ez hadakozásunkban is mindenik székéből mennyin holtak meg fegyver s betegség miatt is, vagy egészséges-é, hogy szolgálóra adta volna magát oda ki valakinek; valakiket tanálni, az hova való s ki neve?

Az marusvásárhelyiek is sok szolgáló rendet vettek be az zászló alól, s nem jöttek el az hadban. Ennek is valóba végére menjen s kikeresse s mindenekről szép helyes regestrumot irasson.

Az várakat is meglátogassa s jó informatiot hozzon, mi állapottal vannak

Törvényeket igen igen kiszolgáltassa s folytassa.

Maga gazdálkodására semmit fel ne hagyjon vetni az vitézlő rendre. Istennek hála, módunk elég vagyon: Kumanáról, Fogarasból, Udvarhelyről, Görgényből kitelik az.

Az udvarhelyszéki királybiróságot olynak adja, érdemes legyen reá, és az Isten dicsőségének kárára ne legyen.

Ugy értjük Farkas Ferencz hogy már maga gyermeki számára mestert tart Bögözön, az hova már mi vallásunkon valók is sokan vitték gyermekeket: azon legyen, okosan és szép praetextussal megorvosolja; maga ha tart is magáéinak, de az miéinknek ne járjon oda gyermekek.

Az kereszturiaknak öntettünk itt egy harangot, kinek egy rész árát az végezés szerént az unitariusoknak kellett volna megadni, de noha régen kész s sollicitáltunk is az árában, de nem fizették meg. Poenája pengéig az volna: az ott való harangbeli részek veszszen el tőlök; azért ezeken is az unitáriusokon exequaltassa.

Az fejéregyházi barátok is halljuk igen járnak az székelységre, mesterséges seductioikat is tesznek; azon kell lenni, azt is megorvosolhassa.

Az vitézlő rendektől az mit tisztí szerént méltán elvehetni is, mértékletesen viselje abban is magát, mindent eltávoztasson, valami maga böcsületit, kedvességét előttök idegenségben ejthetné, mindeneket inkább édesítsen, mintsem idegenítsen.

Melléje rendeltük:

Csepei uramat

Huszár uramat

Barcsai Ákos uramat

Betlen János uramat

Sárosi János uramat.

Az judaizansok úgy értjük ismét az székelységen szaporodni kezdettek, sőt azok közzül is sokan, kik elhagyták volt azt a sec-tát, ismét vissza kezdettek állani. Azokat is tudakozza fel s nekünk hozzon igaz regestrumot rólok, kik s hova valók legyenek.

Az musnai unitariusoknak olyan contractusok volt a mieinkel, hogy tartozzanak templomot, parochialis házat, és cholát építeni a mieinknek, a míg pedig a lenne, usus templi communis legyen. Ugy vagyon, a templum commune, de az mi praedicatorunk nagy fogyatkozással vagyon hogy háza nincsen s schola sincs; nem denegálják ugyan az parochialis ház és schola építést, de minthogy annak terminusa a contractusban nincsen, mind eddég is elmulatták. Annak is azért egy bizonyos terminust kell rendelni, mikorra tartoznának mind azokat megépíteni.

(Eredeti minuta a vörösvári levéltárban)

XXII.

Egy adat Dávid Ferencz életére.

KÖZLI SZABÓ KÁROLY.

Minél kevesebbé mondhatjuk teljeseeknek, sőt csak kielégítőeknek is az eddig ismert adatokat, melyek Dávid Ferencz életére vonatkoznak, annál becsesebbnek kell tartanunk az ő leveleit, melyek nem csak élete körülményeire, hanem gondolkozására is világot vetnek s lelke mélyébe hagynak bepillanttanunk.

Dávid Ferencznek e tekintetben igen érdekes eredeti levélét találtam a múlt nyáron a szász nemzeti levéltárban Szebenben (IV. 726. sz. alatt), melynek megismertetésével s közzétételével néhány eddig ismeretlen adat birtokába kívánom juttatni a történetírót, ki hivatva lesz a Dávid Ferencz életét hozzá méltóan megírni.

A levél a szebeni tanácshoz volt intézve s Kolozsvártt 1555. szeptember 24-kén kelt. Ebben mentegeti magát Dávid Ferencz, miért halasztotta válaszát későbbre mint a szebeni tanácsnak ígérte volt. Haza érkezvén ugyanis értesült, hogy Kolozsvár tanácsa őt az egyház papjává megválasztotta. Ő sok és bizonyos okoknál fogva vonakodott s folyvást vonakodik engedni a tanács kívánságának, mely végre is neki gondolkozási határidőül a szüret befejezésének idejét tűzte ki. Fejtegeti ezután, hogy, ha ez ügyet komolyan meggondolja, nem látja magára nézve eléggé biztosnak és tanácsosnak hogy ezen választást elfogadja, s arra törekszik, hogy magát ez ügyből kibonyolíthassa s Szeben szolgálatára följánlhassa. Hogy azonban szülőföldre iránti hálátlansággal ne vádolhassák, eszélyesen